

Lampernisse

polders met allure

Voor de oppervlakkige toeschouwer is het polderlandschap erg eentonig, plat en zonder afwisseling. Maar bij nader onderzoek kan men binnen die eenvormigheid toch nog een grote verscheidenheid ontdekken. Zo konden, door de delicate waterhuishouding en een hoogteverschil van 1 of 2 meter, eeuwenlang akkers, weiden en hooilanden aan hun respectievelijke percelen gebonden worden. Het weidegebied van 1 000 ha rond het dorpje Lampernisse (185 inwoners) nabij Diksmuide, is zo'n goed herkenbaar onderdeel van het polderlandschap met eigen kenmerken en ontstaans-geschiedenis. Een verkenning.

Onze kustvlakte is ontstaan door de stijgende zeespiegel, na het smelten van het ijs van de laatste ijstijd. Tot 6 300 jaar geleden overheerste in de Westhoek de invloed van de zee met de aanwezigheid van zoute, zandige slikken en brakke, ondiepe lagunes met rietvelden waarin uiterst fijne klei tot bezinking kwam. Tussen 6 300 en 2 100 jaar geleden overheerste afwisselend, nu eens het zoete milieu met verlanding en veenvorming, dan weer liet de invloed van de zee zich gelden met slikken en lagunes. De voornaamste periode van veenvorming situeert zich van 4 800 tot 3 300 jaar geleden, in de omgeving van Lampernisse zelfs tot

2 100 jaar terug. In die periode van ongeveer 2 000 jaar heeft zich een veenlaag kunnen vormen van 2 à 3 m dik.

Bij het nauwkeurig onderzoek van die turfslagen, bestaande uit niets anders dan half vergane planteresten, heeft men niet minder dan 123 plantesoorten kunnen determineren aan de hand van teruggevonden zaden, stuifmeelkorrels, sporen en resten van stengels en blaadjes. Men heeft meteen ook kunnen vaststellen dat de verlanding, 4 800 jaar geleden, inzette in een voedselrijke omgeving met rietvelden en laagveenmoerassen met onder meer

Waterdrieblad, om via vochtige loofbossen met ondermeer eik, olm, linde, els en hazelaar vaak te eindigen in een voedselarm milieu met Wollegras en veenmossen.

Een te plotse hoge grondwaterstand en de toevoer van brak water betekende het einde van de veengroei en er ontstond opnieuw een lagunemilieu met fijne klei-afzetting.

Omstreeks 2 000 jaar geleden begon in onze huidige poldervlakte een enorme invasie van de zee. Eeuwenlang hadden ebbe en vloed vrij spel in een onmetelijk slikken- en schorregebied. Door de zee werden dikke kleilagen afgezet bovenop de turf-

Oude woonterp te Lampernisse. Terpen zijn in de middeleeuwen door de mens opgeworpen aarden hoogtes om zich tegen mogelijk zeegeweld te beveiligen

lagen (de huidige klei-op-veen-gronden) of bovenop de zandige slikgebieden of nog oudere zandopduikingen (de huidige klei-op-zandgronden).

In de 9e eeuw werden de schorren reeds schaars bewoond. Vanuit de nabijgelegen zand- en zandleemstreek kwamen de eerste bewoners, als pendelaars, de schorren beweiden met schapen. De naam Lampernisse verschijnt voor het eerst in 857 als Lampannesse, wat evenveel betekent als gronden waar lammeren grazen. Pas in de 12de eeuw ontstond een permanent bewoond dorp, beschut achter de Oude Zeedijk die rond 1050 werd aangelegd om mogelijke overstromingen vanuit de IJzermonding te weren. Onder-tussen was de ontzilting zover gevorderd dat de schorrevegetatie moest wijken voor weidegrassen en de schapen voor runderen. De vette weiden van Lampernisse zouden bekend worden als de beste weidegronden van Veurne-Ambacht. Veel grootgrondbezitters en abdijen hadden hier weiden of heernessen in eigendom en het hele gebied was relatief dicht bewoond met talloze hoeven en hoevetjes. Doch vanaf de rampspoedige 14de eeuw tot de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw zouden bijna alle uitbatingen verdwijnen. Nu kan men in het onbewoonde weidegebied tientallen goed bewaarde Middeleeuwse bewo-

ningssites aantreffen, waarvan vele met duidelijke sporen van een walgracht, het statussymbool van de toenmalige landbouwer.

Het grondgebruik is doorheen de eeuwen zeer consequent gebleven. De lage en vochtige klei-op-veen-gronden kwamen in gebruik als graslanden terwijl op de hoger en droger gelegen kwel-op-zand-gronden aan akkerbouw werd gedaan. Dorpen, boerderijen en wegen werden eveneens bij voorkeur op de klei-op-zand-gronden gebouwd omdat de zandige ondergrond betrouwbare bouwkwaliteiten en drinkwater opleverden.

Dit alles vindt men in Lampernisse perfect geïllustreerd. Het veen was in vroegere tijden een waardevolle brandstof en vanaf de vroege Middeleeuwen tot in het midden van de 19de eeuw werden in de Vlaamse poldervlakte honderden hectaren uitgeveend. Door deze kunstmatige terreinverlaging ontstonden drassige gronden, naderhand vaak als hooiland gebruikt, of echte plassen, zoals de Blankaart. In Lampernisse werd echter uiterst weinig veen ontgonnen omdat het teveel slib bevat: slibrijk veen geeft teveel as, wat ongunstige brandkwaliteiten oplevert.

Door het ontbreken van kunstmatige verlaging van de bodem en door de aanwezigheid van diepe grachten

tussen de percelen wordt het gebied gekenmerkt door een goede waterhuishouding. Ondergelopen weiland is hier onbekend, zelfs in de natste seizoenen. De hoogwaardige grasweiden zijn door de sterke bemesting en het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen botanisch zeer arm geworden. De percelen hebben een onregelmatige vorm en grootte, ze worden begrensd door sterk kronkelende grachten die te beschouwen zijn als uitgediepte afwateringsgeultjes van de voormalige schorre. Dit patroon is in de voorbije 1000 jaar wellicht nauwelijks veranderd! Toen prikkeldraad nog onbekend was, fungeerden de grachten tevens als veekering en ze werden daarom jaarlijks opnieuw uitgediept. Dit zwaar labeur leverde de spreuk op: eten als een diekedelver (grachten-delver).

De watergangen zijn zeer verscheiden: ze variëren van diepe vaarten met steile randen tot de kleinste grachtjes met brede, drassige oevers. De spontane natuurlijke plantegroei is volledig teruggedrongen tot deze waterlopen. De watervegetaties zijn hier nog erg aantrekkelijk door de soortenrijkdom en de afwisseling. In het water is Gedoornid hoornblad algemeen terwijl enkele fonteinkruiden minder frequent voorkomen. Drijvend op het wateroppervlak vinden we Klein kroos en Bultkroos, vaak samen met de Grote kroos-

varen die in het najaar hele grachten en kanalen rood kan kleuren. In mei zijn de wit bloeiende Waterranonkels in veel ondiepe sloten en veedrinkputten heel opvallend; het Stomphoekig sterrekroos is hier een meer bescheiden begeleider. De prachtige Zwanebloem, met zijn schermen roze bloemen, is met uitzondering van de Polders, in heel het land een zeldzame plant. In de grachten is ze samen met Grote waterweegbree en Watertorkruid zeer algemeen, in tegenstelling tot Pijptorkruid en Waterviolier die slechts van één vindplaats bekend zijn. Terwijl rietkragen door de intensieve begrazing praktisch ontbreken zijn sommige sloten bijna volledig dichtgegroeid met Oeverzegge. In de overgangszone tussen water en land zijn Pijptorkruid, Groot moerasscherm en Slanke witte waterkers algemeen, net als Kleine veldkers en Fluitekruid op de wegkanten.

In het open landschap van Lampernisse zijn vogels zeer opvallend. Het droge karakter van dit grasweidegebied bepaalt in sterke mate de soortensamenstelling. In de winter hebben Blauwe reiger, Blauwe kiekendief, Torenvalk en Velduil het gemunt op de muizen die zich in de grasmat verschuilen. Kievit, Goudplevier en Wulp, samen met Kok- en Stormmeeuw leven vooral van wormen en insecten die ze tussen het gras vinden. De ganzen verdienen wel een aparte vermelding. In een atlas uit de eerste helft van de 17de eeuw van de Amsterdamse kartograaf van Vlaamse herkomst, Hendrik de Hondt of Henricus Hondius lezen we *Lampernesses is seer vermaert om de rijke ende kostelijke landen daer rondom ghelegen. Hier komen alle jaern in den winter uyt de Noortlanden veele Phaisaenen, Swanen, Wilde gansen ende Eyn-*

den. Die Fazanten zullen wel een dichtelijke vrijheid van Hondius geweest zijn, maar vast staat in elk geval dat tot enkel jaren na de Tweede Wereldoorlog de ganzen hier jaarlijkse wintergasten waren. Het ging vermoedelijk vooral om Kolganzen. Naar een getuigenis van de jachtwachter en weidebewaarder Odiel Morent, die in het midden van het weidegebied het hoevetje en herberg 't Abeelke bewoonde van 1929 tot 1965, waren vooral de jaren 1938-1940 zeer ganzenrijk. Odiel kon de ganzen gemakkelijk ongezien naderen door plat op de slee liggend, toegedekt met een wit laken om niet op te vallen in het sneeuwlandschap,

Een tapijt van kroos in een poldersloot nabij Lampernisse, juli 1983

voort te schuiven op de toegevroren grachten. Hij was er bijzonder fier op op één dag eens 9 vriesganzen te hebben neergelegd.

Na een afwezigheid van bijna 30 jaar, zijn ze sinds de harde winter 1978-'79 opnieuw jaarlijkse bezoekers. Het is net alsof deze eeuwenoude ganzenpleisterplaats opnieuw ontdekt is geworden. Niet alleen door Kolganzen, maar ook een 500 Kleine rietganzen komen enkele dagen toeven. Enkele dagen maar, want de jagers kunnen ze nog steeds niet met rust laten.

In tegenstelling tot de wintermaanden zijn er tijdens het voorjaar, veel minder vogels waar te nemen. Wilde eend, Waterhoen, Rietgors, Kleine karekiet en Rietzanger zijn regelmatige, Zomertaling en Slobeend zeldzame broedvogels in de grachten. In de weiden zijn Veldleeuwrik en Graspieper algemeen, net als de broedparasiet de Koekoek. De Kwartel is hier in juni nog zeer regelmatig te horen. Het aantal koppels Kievit is klein en de Scholekster is een nieuwkomer op de akkers die in steeds sneller tempo de grasweide komen vervangen en het landschap biologisch ingrijpend verarmen. Wat weidevogels betreft, is dit weidegebied echt arm: als broedbiotoop zijn deze graslanden te droog en de grasmat te gesloten.

Terwijl de vogelwereld voor een groot deel wisselt met de gang der seizoenen, blijven Wezel, Hermelijn

en Bunzing het jaar rond ter plekke. Het waarnemen van één van deze kleine marterachtigen is een toevalstreffen maar steeds een fascinerende ontmoeting.

Het gave weidegebied van Lampernisse bezit een grote bodemkundige, archeologische en landschappelijke getuigeniswaarde doordat uitvenen, uitbrikken, ontzanden, ruilverkaveling, verstedelijking en grote infrastructuurwerken tot op heden achterwege zijn gebleven. Dit is op zich een uiterst zeldzame situatie. De getuigeniswaarde wordt verder geaccentueerd door aantrekkelijke watervegetaties en enkele opvallende fauna-elementen.

Voor de aandachtige bewoner en bezoeker valt hier nog een brok natuur en landschap te beleven! □

Marc Becuwe

Visserstraat 3,
8172 Lampernisse

Torenvalk

